

"ВОЋАРСТВО СРБИЈЕ – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ"

Зоран Кесеровић, Ненад Магазин

Апстракт

Воћарство и виноградарство у Србији подложно је различитим осцилацијама, пре свега у обиму производње, квалитету, приносу и ценама. Резултати пописа пољопривреде из 2012. године показују да воћњаци заузимају 4,8% површина укупног пољопривредног земљишта, што је мало с обзиром на повољне климатске и земљишне услове за гајење воћака. Доминантне су коштичаве воћне врсте, затим следе јабучасте, јагодасте, а најмање су заступљене језграсте воћне врсте. Упоредо са површинама у раду су анализирани и подаци о приносима, технологији производње, и друге релевантне информације.

Велики део воћних засада у Србији је екстензиван, са ниским нивоом агротехнике или чак са одсуством било каквих мера у засаду. Циљ овог рада је да се укаже на потребу израде Рејонизације воћарске производње у Србији. Рејонизацијом би се створили услови за остваривање раста воћарске производње, интензификацију и увођење нових технологија и сорти које треба прилагодити насталим климатским променама.

Кључне речи: попис, воћарство, стање, предлог мера, технологије

Др Зоран Кесеровић, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Трг Доситеја Обрадовића 8, kzoran@polj.uns.ac.rs, +381214853253

Др Ненад Магазин, доцент, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Трг Доситеја Обрадовића 8, nmagazin@polj.uns.ac.rs, +381214853254

Увод

Воћарство је веома важна грана пољопривреде у Србији. Производња воћа чини око 11% вредности пољопривредне производње (Стратегија развоја пољопривреде Републике Србије 2014-2024). Природни услови у појединим регионима Србије не одговарају другим областима биљне производње, али су зато поједине воћне врсте у тим регионима нашле оптимално место за постизање врхунских резултата по квалитету, приносу и приходу. Дуга традиција у производњи шљиве, малине, јабуке и вишне је један од разлога зашто су ове воћне врсте најзначајније за воћарску производњу Србије. Већина осталих континенталних воћних врста (бресква, крушка, кајсија, трешња, јагода, купина) се такође традиционално гаје у појединим регионима Србије.

Укупна производња воћа у Србији у периоду 2000-2013. година се кретала од 600.000 тона 2002. године до рекордних 1.523.000 тона 2013. године (графикон 1). Фактори који утичу на осцилације приноса су следећи: појава ниских зимских температура и раних пролећних мразева, штете од града, суша, појава површинских вода, нагле промене температура у периоду мировања, алтернативна родност итд. Повећањем интензивности производње путем инсталирања система за наводњавање, противградних мрежа, анти-фрост система и др. свакако се смањују ризици по принос. Међутим, ради се о скупим инвестицијама које су рентабилне једино у агроколошким условима који одговарају одабраној воћној врсти.

Србија је водећи произвођач воћа у региону. Код појединих воћних врста смо водећа земља и у европским и светским размерама. Захваљујући бесцаринском статусу са Руском Федерацијом и ЦЕФТА споразуму, велики део стоног воћа се пласира управо на ова тржишта, док се замрзнуто воће и прерађевине углавном извозе у ЕУ. У структури извоза пољопривредних производа воће и прерађевине од воћа учествује са 17% (Стратегија развоја пољопривреде Републике Србије 2014-2024).

Капацитети хладњача и складишта за различите прерађеног воћа (укључујући замрзавање) су углавном довољни за прихват свог воћа намењеног тим видовима прераде, осим у годинама када дође до хиперпродукције каква је била 2013. година. Капацитети су углавном регионално распоређени на местима производње, мада се део хладњача налази ван производних подручја. Капацитети за

складиштење стоног воћа су недовољни, технологија чувања воћа, са изузетком јабуке, је на ниском нивоу, а савремене хладњаче већих капацитета су углавном смештене у Војводини. На жалост, чест је случај да произвођачи немају сопствене хладњаче, већ су оне као у случају малине и купине, углавном у власништву фирми које се баве откупом воћа.

Потребно је донети и читав низ нових закона и прописа као што је Закон о Интегралној производњи, дорадити Закон о производњи садног материјала, и израдити Званичну рејонизацију воћарске и виноградарске производње у Србији коју треба поставити као основу сваке развојне политике у овој области.

Процене о укупним површинама под појединим воћним врстама су биле доста нереалне, а поготово подаци до којих се може доћи на сајту ФАО организације. Попис пољопривреде је дао много реалнију слику и ти подаци су основа овог текста, док су ФАО подаци кориштени за представљање података о површинама у другим земљама Европе.

Воћарство Србије

Захваљујући Попису пољопривреде урађеном 2012. године у Републици Србији, први пут у последњих 50 година се дошло до тачних података о површинама под воћњацима, како укупних, тако и оних по воћним врстама. Резултати пописа показују да воћњаци заузимају 163.310 ха (без јагоде), односно 4,8% површина укупног пољопривредног земљишта, што је мало с обзиром на повољне климатске и земљишне услове за гајење воћака.

Укупне површине воћњака

Највеће површине под воћњацима у Србији се налазе у западној Србији, Шумадији, Подунављу (Гроцка и Смедерево) и деловима јужне Србије. Иако се значајне површине модерних засада воћа налазе и у Војводини, површине су ипак значајно мање него у наведеним деловима Србије. Такође, источна и југоисточна Србија су крајеви са мање заступљеним воћарством у пољопривреди. Највеће површине под воћњацима се налазе у општини Гроцка (7625 ха), затим следе Ваљево (5657 ха), Прокупље (4565 ха), Смедерево (4412 ха) и Чачак (4168 ха). У неким случајевима (Гроцка, Смедерево), поред одличних климатских услова, близина београдског тржишта је била пресудна за развој воћарства, док су

код осталих набројаних општина пресудни највећим делом повољни агроколошки фактори, али и немогућност гајења других култура у тим подручјима.

Међутим, ако посматрамо површине под плантажним засадима, односно екстензивним засадима, мапа воћарства Србије се доста мења. Западна Србија и Шумадија су са великим површинама екстензивних засада (Ваљево, Краљево, Ужице, Бајина Башта, Крагујевац), а највеће површине под плантажним засадима су у општинама Гроцка, Смедерево, Прокупље, Топола и Ваљево). Удео екстензивних засада у Војводини је мали, а претпоставка је да највећи удео екстензивних засада у Србији чине засади шљиве.

Јабучасте воћне врсте

Јабучасте воћне врсте у Србији покривају нешто преко 20% укупних површина под воћњацима. Услови за гајење ових врста су углавном повољни, а доминанти производни региони су Подунавље, северна Бачка, Срем и Шумадија. Удео јабучастог воћа у укупној производњи воћа износи око 25% што ако се упореди са површинама под овим врстама говори о већој интензивности гајења ових воћних врста у односу на друге.

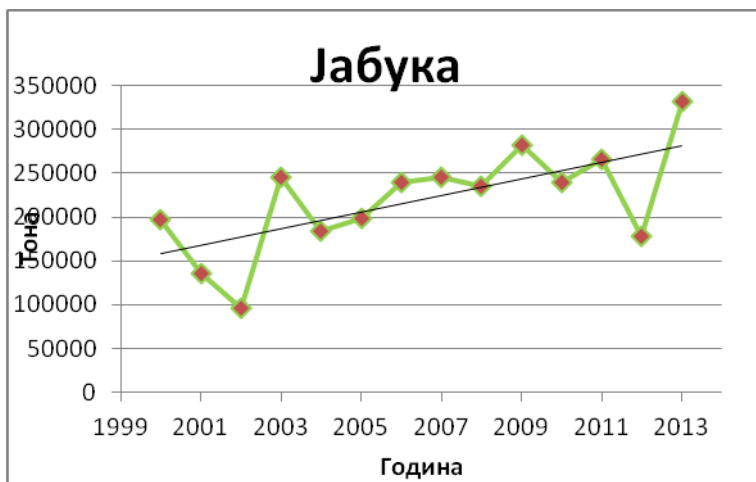
Јабука

Најважнија јабучаста воћна врста се у Србији налази на 23.737 ха и друга је воћна врста по површинама, иза шљиве. У европским размерама, Србија је по површинама под јабуком на 12-том месту. Највеће површине под јабуком се налази у општинама Суботица (1596 ха), Смедерево (1340 ха), Гроцка (1219 ха), Чачак (831 ха) и Ариље (778 ха). Значајне површине су и у Срему, деловима Шумадије, јужном Банату. Ово је пре свега захваљујући чињеници да јабука добро подноси ниске зимске температуре, избор подлога и сорти је велики, плодови могу дуго да се чувају.

У Србији је рекордан обим производње јабуке остварен у 2013. години када је произведено 332.255 тона (графикон 1). Међутим, прави показатељ стања је принос по јединици површине.

Просечан принос је око 10,7 т/ха, што је веома мало у односу на просеке у развијеним воћарским земљама Европе, али је то истовремено и показатељ екстензивности доброг дела засада. Према наводима Кесеровића (2012) у новоподигнутим високоинтензивним засадима у густом склопу са противградним мрежама и системима за

наводњавање приноси се крећу у пуној родности од 50 до 70 т/ха зависно од сорте. Јабука је једна од ретких воћних врста код које је дошло до увођења најновијих технологија које се могу поредити са најразвијенијим воћарским земљама света.

Графикон 1. Производња јабуке у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Крушка

Укупне површине под крушком у Србији износе 7.343 ха што је смешта на 10. место у Европи. Убедљиво највеће површине су у општини Лесковац (362 ха), а затим следе Чачак (287 ха), Шид (215 ха), Краљево (202 ха), Гроцка (196 ха). Осим ових општина, крушка је значајно присутна и у другим деловима Срема, на северу Бачке, Мачви, деловима западне Србије и Шумадији.

У Србији је рекордне 2013. године произведено 68.121 тона (графикон 2) што је далеко ниже од 80.000 тона које су се производиле 80-тих година прошлог века. У последњих неколико година подигнути су већи засади поготову у Срему, али подизање засада не прати и најновија технологија као што је то случај код јабуке. Просечан принос је и даље низак, свега око 7,5 т/ха.

Графикон 2. Производња крушке у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Дуња

Иако веома тражено воће, пре свега за производњу ракије, дуња је мало заступљена у воћарству Србије, свега на 1.631 ха. И те мале површине су довољне да Србија буде водећа земља по површинама под дуњом у Европи. Највеће површине се налазе у општини Блаце (98 ха), затим у Александровцу (73 ха), Краљеву (68 ха), Прокупљу (65 ха) и Врању (55 ха), дакле углавном у јужној и централној Србији.

У Европи, ако изузмемо Турску, на првом месту по производњи је Србија са 13.955 тона. Према статистичким подацима у појединим годинама производња надмашује и 15.000 тона, а просек за последње четири године је 12.696 тона. Просечан принос износи 12,7 т/ха. У 2013. и 2014. години је владало велико интересовање за подизање засада ове воћне врсте.

Коштичаве воћне врсте

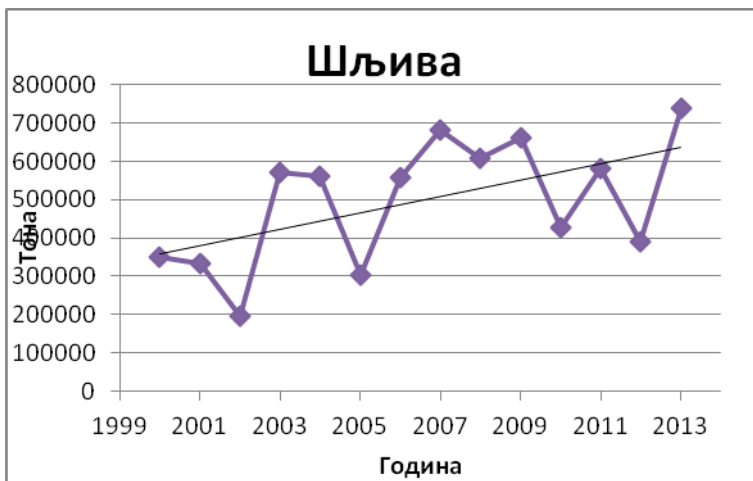
Преко две трећине засада воћа у Србији чине коштичаве воћне врсте (око 67%), а у оквиру тога две трећине отпада на шљиву. Производња коштичавих воћних врста је заступљена у свим деловима Србије, али доста зависи од посматране воћне врсте. На овако велику распрострањеност коштичавих воћака, између осталог, утицали су и изузетно повољни природни услови за њихово гајење,

близина прерађивачких капацитета, потражња свежег, смрзнутог и сувог воћа.

Коштичаве воћне врсте врсте воћака доминирају и по обиму производње са око 57% учешћа у производњи воћа. Ако то упоредимо са површинама, видимо да је проценат нижи што говори да је добар део засада екстензиван, односно са малим приносима. После шљиве, вишња је најважнија воћка ове групе.

Шљива

Шљива је водећа воћна врста у Србији, а чак се може рећи и да је један од симбола Србије. Укупне површине под шљивом су у 2012. години биле 77.949 ха по чему је прва у Европи. Шљива се гаји на територији целе Србије, али се ипак издвајају подручја западне Србије, Шумадије и део јужне Србије око Прокупља. Водеће општине по површинама су Ваљево (4006 ха), Краљево (2351 ха), Крагујевац (2330 ха), Осечина (2265 ха) и Прокупље (2049 ха). Традиција, повољни природни услови, прерада у ракију итд. су раније опредељивали произвођаче да се баве производњом шљиве, али на жалост углавном на екстензиван начин. Мало је засада у којима се производе плодови намењени станој потрошњи, а старост већине засада је доста велика. У Србији у прошлој години произведено 738.278 т шљиве (графикон 3), те закључујемо да је просечан принос свега нешто изнад 10 т/ха, и то у рекордној години.

Графикон 3. Производња шљиве у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Производња се на годишњем нивоу повећава, што указује на чињеницу да се екстензивна производња све више замењује полуинтензивним и интензивним начинима гајења. Евидентне су и промене у сортименту ове воћне врсте. Доминација аутохтоних ракијских сорти је све мања, а све се више гаје и полако заузимају водеће место у структури шљиварства сорте као што су чачанска лепотица, стенлеј и чачанска родна. У мањој мери присутне су и чачанска рана, тимочанка и чачанска најбоља.

Вишња

Под вишњом се у Србији налази 13.990 ха те је по тим површинама Србија четврта земља у Европи. Велике површине под вишњом се налазе у јужној и источној Србији, Мачви, деловима Шумадије, Срему, северу Бачке и средњем Банату. Вишња је једна од ретких воћних врста која је значајније заступљена у источној Србији. Општине са највећом производњом вишње су Прокупље (2085 ха), Мeroшина (1411 ха), Лесковац (1353 ха), Књажевац (926 ха) и Шабац (588 ха).

Графикон 4. Производња вишње у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Вишегодишњи просек производње износи 82.436 тона (графикон 4), што Србију ставља на четврто место у Европи. Наши подаци говоре да је принос нешто испод 6 т/ха. Ниски приноси, праћени лошим квалитетом плодова, ниске или по годинама променљиве откупне цене и често неадекватни односи између произвођача и

откупљивача, утицали су на нерентабилност гајења, па чак и крчење засада појединих година. Највећи део производње вишње се користи првенствено као замрзнута (са или без коштице), конзервисана, а доста се односи и на производњу сокова. Клонови облачинске вишње и циганчице чине готово 85% укупне производње вишње у Србији (Церовић и Радичевић, 2008). Побољшање структуре сортимента, технологије гајења и прераде вишње, уз истовремено креирање подстицајног амбијента, могу водити вишњарство од екстензивне и полуинтензивне ка интензивној производњи.

Бресква

Бресква је коштичава воћна врста која је доста осетљива на ниске температуре тако да је заступљена у мањем броју региона на укупним површинама од 8.012 ха. По површинама Србија је пета земља у Европи. Највише је има у Подунављу и централном делу Шумадије који је наслоњен на Подунавље, затим у Срему, и то пре свега у општинама које су на падинама Фрушке горе, северној Бачкој и јужном Банату. Далеко највеће површине под овом воћном врстом се налазе у Гроцкој (2372 ха) и Смедереву (1961 ха), а далеко иза њих су Топола (426 ха), Младеновац (296 ха) и Инђија (248 ха). Равничарски делови Војводине нису препоручљиви за гајење брескве, тако да су честе године са измрзавањем цветова у северној Бачкој.

У последње четири године приноси су са просеком од 69.093 тона. Са овом производњом Србија се по ФАО подацима налази на петом месту у Европи. Узроци варирања приноса из године у годину су ниске зимске температуре и рани пролећни мразеви. Са друге стране, негативни показатељи су производња на малим приватним површинама, разједињеност, хетерогеност и застарео сортимент који није пратио динамичне промене у светском сортименту брескве. Данас се у нашим плантажним засадама доминантне сорте средњег и средње касног времена сазревања, док је најзаступљенија подлога сејанац виноградске брескве (Николић и сар., 2010).

Кајсија

Поред брескве, кајсија је једна од најосетљивијих воћних врста на ниске температуре, како зимске тако и пролећне мразеве у цветању и прецветавању. И поред те чињенице доста засада кајсије је подигнуто у равничарским деловима Војводине, што је ризично и

неоправдано. Ипак, кајсија се највише гаји у Подунављу и околини Чачка, у Србији укупно укупно на 5.290 ха. По површинама под овом воћном врстом Србија је на осмом месту у Европи. Посматрано по општинама, далеко највеће површине се налазе у Гроцкој (1949 ха), затим у Чачку (549 ха), Смедереву (234 ха), Зрењанину (95 ха) и Суботици (94 ха).

Висина годишње производње током последњих година варира од 12.747 тона у 2002. години до 40.754 тона у 2004. години, са просеком у последње четири године од 23.504 тона, што Србију ставља на шесто место у Европи по оствареној производњи, али са приносом од свега 7,1 тоне Пораст тражње за плодовима за свежу потрошњу је условио увођење нових сорти, као што је роксана, цегледи бибор, мађарска најбоља, кечкеметска ружа, амброзија и домаћих сорти нс-4, нс-6, новосадска касноцветна и новосадска родна. Као подлога се најчешће користи сејанац џанарике Унапређење производње кајсије би требало да почива на ограничавању производње кајсије у одговарајућим агроеколошким условима, коришћењу безвирусног садног материјала, комбиновању сорти у засадима, као и интензивнијој технологији гајења.

Трешња

Убедљиво највеће површине под трешњом у Србији се налазе у општини Гроцка (1032 ха) што чине више од једне четвртине укупних површина под трешњом у Србији које износе 3682 ха. Србија је по тим површинама на 14. месту у Европи. Познато је да је центар трешњарства село Ритопек. Поред Гроцке, трешња се у већем обиму гаји и у Смедереву (182 ха), Чачку (126 ха), Смедеревској Паланци (77 ха) и Тополи (73 ха).

Највећа производња забележена је у 2004. години и износила је 30.825 тона, а најмања 2002. године, са просеком за последње четири године од 25.279 т. Наши подаци говоре да је просечан принос око 6,9 т/ха. Међу најзначајнијим ограничавајућим чиниоцима производње трешње у Србији су неадекватна структура сортимента, коришћење бујних генеративних подлога, бујна стабла и велики размаци садње који отежавају примену агро- и помотехничких мера, као и бербу плодова. Као сорте погодне за комерцијално гајење, поред стандардних сорти са којима произвођачи имају позитивна искуства (сувенир, бурлат, старк харди џајант, ван, стела, гермерздрофска), треба препоручити и новије сорте које су на основу испитивања у огледним и производним засадима показале добре

биолошко-производне особине (бурлат ц1, кармен, ерли корвик, самит, кордиа, лапинс, регина; карина, свит харт). Овакве трендове у побољшању структуре сортимента треба да прате и позитивни помаци у погледу технологије гајења, од избора система гајења и коришћења слабо бујних подлога до примене адекватних агро- и помотехничких мера.

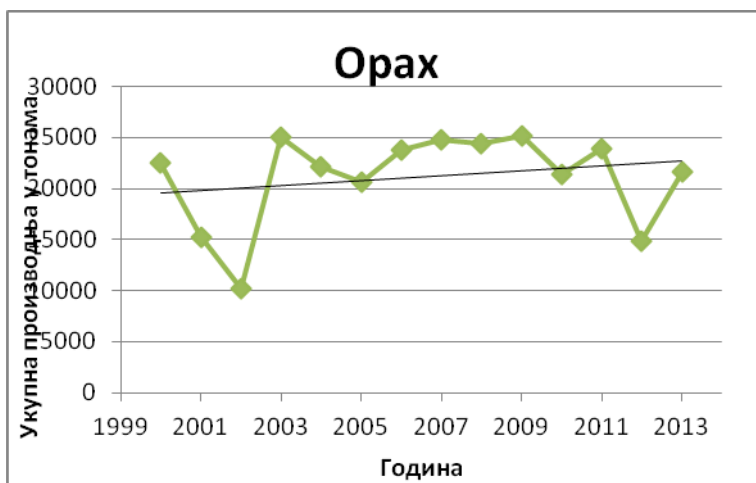
Језграсте воћне врсте

Од језграстих воћних врста у Србији се највише гаје орах и леска, али удео засада под овим воћним врстама није већи од 5% од засада под воћем.

Најзначајније врсте језграстих воћака, орах и леска, су релативно запостављене врсте воћака што најбоље показује укупна производње. На производњу језграстих воћних врста отпада свега око 1,6% од остварене производње воћа у последње четири године.

Орах

Орах се гаји у свим деловима Србије, и то су углавном екстензивни засади. Укупне површине износе 4.787 ха што Србију ставља на 11. место у Европи. Највеће површине се налазе у општинама Ваљево (146 ха), Краљево (127 ха), Крагујевац (124 ха), Кула (122 ха), Брус 113 (ха).

Графикон 5. Производња ораха у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Укупна производња од 2000. године на овамо се кретала од 10.238 тона у 2002. години до 25.172 тона у 2009. години са просеком у последње четири године од 20.475 тона (графикон 5). Србија се по производњи налази на 5. месту у Европи.

Сортимент ораха је релативно стар, споро се мења и није динамичан као код других врста воћака. Водеће сорте и селекције у производњи требало би да буду: расна, срем, шампион, касни родни, тиса, овчар и шејново, опрашивачи гајзенхајмски 139, гајзенхајмски 251 и јупитер, а перспективне фенор, фернет и тисашечи 72. У Србији је доста урађено на стварању нових сорти ораха, али недовољно на увођењу савремених технологија. Поред производње плодова ораха, треба обратити пажњу и на производњу ораха чија би намена била за производњу дрвета које је јако цењено у столарској индустрији.

Леска

Површине под леском у Србији износе 2.239 ха што је ставља на шесто место у Европи. Иако су природни услови различитих делова централне Србије повољнији за гајење леске, највише засада ове воћне врсте се налази у Војводини. Углавном је реч о великим плантажним засадима, делимично жбунасте форме, а делимично стаблашице калемљене на мечију леску. Прва по површинама је општина Шид (137 ха), а затим следе Пећинци (111 ха), Кула (107 ха), Шабац (71 ха) и Вршац (51 ха).

У Србији не постоје статистички подаци о приносима и производњи леске. Процењује се да производња износи од 800 до 1000 тона. Водеће сорте леске у новим засадима су енис, тонда ђентиле деле ланге, тонда ђентиле романа, донда ди ђифони и исарски дуги, а опрашивачи су римски, ноћионе и халшки цин (Церовић и сар., 2003).

Јагодасте воћне врсте

Извозно веома значајне воћне врсте за Србију (малина и купина) заједно заузимају око 8,6% површина под воћним врстама. Иако спада у јагодасте воћне врсте, јагода је Пописом пољопривреде придодата групи поврћа, те површине под овом воћном врстом не улазе у укупне површине под воћњацима. Друге воћне врсте (боровница, рибизле, аронија) су за сада симболично заступљене. Јагодасто воће је већ дужи низ година за Србију у врху најважнијих пољопривредних извозних артикала, одмах иза житарица. Са обимом

извоза од око 100.000 тона (углавном замрзнутих плодова) и приходима од преко 200 милиона US \$ очекује се да ће ту позицију и задржати, имајући у виду стање наше пољопривреде. Примарно место заузима малина, а затим следе јагода и купина. За последње четири године просечна производња јагодастог воћа у Србији је износила 140.369 тона, што чини око 10,94% од остварене производње воћа у Србији у последње четири године.

Малина

Малина је водећа воћна врста по вредности извоза, а гаји се на 11.041 ха. Ако томе додамо површине под купиним (2.977 ха), ради поређења са ФАО подацима у којима су ове две врсте заједно, Србија је на трећем месту у Европи по површинама под овим врстама. Производња је углавном концентрисана у западној Србији, и делимично неким деловима јужне Србије. Реч је о производњи углавном једне сорте, виламет, која је намењена замрзавању, док су стоне сорте мало заступљене. Највеће површине под малином су у општинама Ивањица (1249 ха), Ариље (1226 ха), Крупањ (759 ха), Брус (705 ха) и Бајина Башта (694 ха).

Графикон 6. Производња малине у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Укупна производња малине у Србији је до 2012. године била на стабилном нивоу од нешто преко 80.000 тона, а у тој и у 2013. години бележи пад на око 70.000 тона (графикон 6). Разлоге треба тражити у подизању засада са изданцима из производних засада,

појави суше и мраза 2012. године, лошој технологији производње. Сортимент малине у Србији је одавно утврђен и не мења се лако. Доминира виламет са око 95%, следи микер са 3-4%, а све остале сорте са 1-2% (Николић и сар., 2007).

Технологија гајења малине у Србији се креће се у два правца. На једној страни су произвођачи који ову производњу унапређују кроз укрупњавање површина, правилну примену свих агротехничких мера, увођење система за наводњавање, али је број оваквих произвођача јако мали. На другој страни су произвођачи не улажу довољно у негу и онако већ остарелих засада, па тако добијају све мање приносе и слабији квалитет плода. Тренутни однос ове две групе је скоро подједнак, чиме се одржава ниво производње, али нажалост квалитет опада. Док се код првих приноси крећу и преко 20 т/ха, код других су они доста ниски и износе око 5 т/ха. Због недовољне производње сертифицираних садница и узимања изданака из производних засада, а и због суше у последњи неколико година долази до пада производње малине. Имајући у виду да је малина стратешка воћна врста у Србији јер се међу извозним пољопривредним производима у последњих десет година налази у прва три, требало би урадити стручна испитивања сорти и клонова, унапредити производњу сертифициваног садног материјала и технологију производње.

Купина

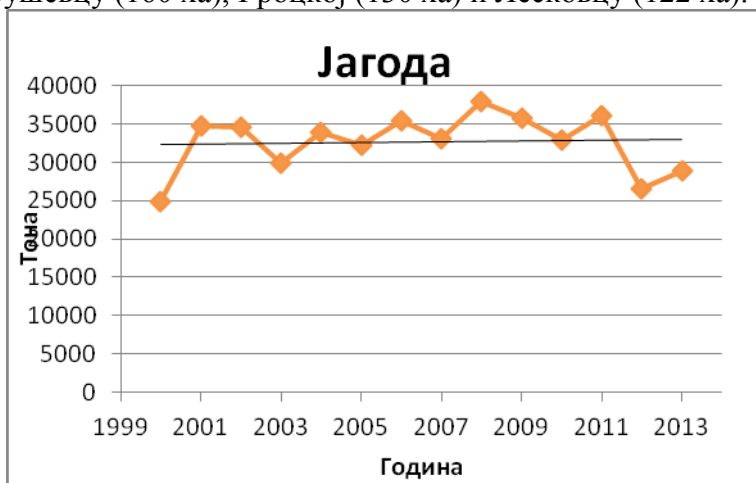
После малине најзначајнија јагодаста воћна врста код нас. Гаји се на укупно 2977 ха. Као и код малине, производња је сконцентрисана у западној Србији, али са тежиштем производње у околина Ваљева, Подрињу и Мачви. Други значајан производни рејон је јужна Србија. Највеће површине под купином се налазе у Осечини (586 ха), Ваљеву (432 ха), Крупњу (227 ха), Брусу (183 ха) и Александровцу (159 ха).

По производњи купине Србија је високо позиционарана у свету и налази се на 4. месту иза САД-а, Кине и Мексика (Strik и сар., 2008). Производња се лагано повећава после пада у периоду 2008-2010. година. У последње четири године производња се креће од 33.544 тона у 2011. години до 25.000 у 2012. години када је због екстремно јаког мраза током зиме дошло до великог измрзавања засада, а затим је уследила суша током лета. У сортименту доминирају две сорте: чачанска бестрна и торн фри са преко 95% учешћа (Nikolić i Milivojević, 2010). У периоду обнове засада купине (2011. и 2012.

година) највише се шире новије сорте лох нес и честер торнлес. Технологија гајења купине се релативно правилно примењује, а наводњавање је много више заступљено него код малине, мада још увек недовољно (око 20% засада).

Јагода

У 2012. години површине под јагодом су износиле 1801 ха што је много реалнија површина у односу на 7400 ха колико се води у ФАО бази података. За разлику од малине и купине, производња јагоде је углавном сконцентрисана у Мачви, Подунављу, Јужној Србији и делу Поморавља. У Мачви и Подунављу већи део производње је намењен стоној употреби, а део за прераду, а у другим набројаним деловима Србије, углавном се производи сорта зенга зенгана намењена замрзавању, али и различитим видовима прераде. Доста савремених засада јагоде се налази и у Војводини. Посматрано по општинама, највеће површине су у Шапцу (292 ха), Варварину (184 ха), Крушевцу (160 ха), Гроцкој (130 ха) и Лесковцу (122 ха).

Графикон 7. Производња јагоде у Србији, 2000-2013. Извор података Републички завод за статистику.

Укупна производња јагоде се креће од 24.910 тона у 2000. години до 37.924 тона у 2008. години (графикон 7). Стање у производњи јагоде у Србији одликује доминантна заступљеност гајења јагоде на отвореном пољу без застирања земљишта фолијом, без примене наводњавања и постављања било каквог заштићеног простора, затим старост засада и њихова исцрпљеност, велика заступљеност сорте зенга зенгана и коришћење живића из производних засада при

подизању нових засада. Нови савременији засади јагоде на гредицама прекривеним црном фолијом обезбеђују значајно веће приносе, али су мало заступљени (око 15-20%) и преовлађују у околини Београда, Смедерева, Војводини, као и у Мачви и Поцерини.

Сортимент јагоде у Србији је хетероген. У старијим засадима Поморавља и јужне Србије доминира сорта зенга зенгана, док је у осталим деловима Србије поред ове сорте заступљена и стара сорта фавет. У последњој деценији значајно се повећава удео релативно новијих сорти, углавном из Италије.

Остале јагодасте воћне врсте

Иако постоје повољни природни услови, као и потражња на тржишту, производња осталих јагодастих воћних врста је симболична и одвија се на свега 414 ха. Ту се пре свега убрајају црна и црвена рибизла, боровница, у задње време и аронија. Огрозда, бруснице, јоште има само у траговима. По површинама се издваја Горњи Милановац са 27 ха.

Интензивира се подизање засада црне и црвене рибизле и процењује се да су површине под овом културом између 70 и 80 ха, највише у западној и јужној Србији. У последних 5-6 година засађено је око 100 ха високожбунасте боровнице (*Vaccinium corymbosum* L), највише у западној Србији. Производња је достигла тек око 100 тона јер се ради о новим засадима, а старих готово да и нема. Сортимент је савремен и преовлађује сорта дјук. Захваљујући пре свега великој медијској подршци аронија се нагло шири у скоро свим деловима Србије. Скромна је по својим захтевима када су у питању услови средине и агротехника. Занемарује се чињеница да је у Европи присутна њена хиперпродукција и да се у Пољској, као земљи са највећом производњом ароније, она углавном и не бере (обере се око 20 до 50% годишње) због слабог пласмана и ниских цена. Највећи део плодова и разних прерађевина од ароније је управо пореклом из Пољске, а не из домаћих засада. До сада је подигнуто око 50 ха нових засада са неоправдано скупим садницама, углавном из увоза.

Закључак

Воћарство и виноградарство у Србији су значајна грана пољопривреде, и у готово свим деловима Србије нека од воћних врста је нашла погодно место за гајење. Такође, већина воћних врста

се производи у неколико главних производних рејона, што је условљено различитим факторима, углавном климатским, али и близином тржишта, хладњача, прерађивачких капацитета и сушара. Неке воћне врсте се неоправдано гаје и изван повољних агроеколошких услова те је неопходно дати препоруку рејонизације Србије за гајење воћака и њихових сорти. Доминантне су коштичаве воћне врсте, затим следе јабучасте, јагодасте, а најмање су заступљене језграсте воћне врсте. Шљива је по површинама и даље доминантна врста, а јабука је друга.

Попис је по први пут омогућио јасан увид у тачне површине под воћним врстама, структуру засада по интензивности производње, али и велики број других података. До сада доступни подаци су се показали далеко од реалних, с тим што је претпоставка да је добар део засада евидентираних пописом, такође ван тржишне производње.

Литература

- Cerović, R., Radičević, S. 2008. Sour cherry research and production in Serbia and Montenegro. *Acta Hort.* 795(2): 493-496.
- Cerović, S., Mitrović, M., Oparnica, Č., Miletić, R., Ninić-Todorović, J., Gološin, B., Bijelić, S. 2003. Predlog novog Jugoslovenskog sortimenta oraha i leske. *Savremena poljoprivreda* 52(1-2): 33-38.
- Đurić, B., Keserović, Z., 2007. *Gajenje kajsije*, Novi Sad, 2007.
- FAO, 2012. <http://faostat.fao.org>.
- Keserović, Z., Gvozdenović, D., Magazin, N., Milić, B. 2007. Integralna proizvodnja voća. *Ekonomika poljoprivrede* 54(2): 149-160.
- Keserović, Z., Magazin, N., Milić, B., Dorić, M., Bošnjak, B., Gošić, J. 2013. *Gusta sadnja jabuke*. Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
- Keserović, Z., Magazin, N., Milić, B., Kurjakov, A. 2009. *Priručnik za proređivanje plodova jabuke*. Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
- Keserović, Z., Ružević, M., Mitrović, M., Nikolić, M., Gvozdenović, D., Oparnica, Č., Ružić, Đ., Magazin, N. 2004. Proizvodnja sadnog materijala voćaka. *Savremena poljoprivreda* 52(1-2): 7-14.
- Korać, M. 1998. *Orah*. Prometej, Novi Sad.
- Korać, M., Cerović, S., Gološin, B., Korać, J., Ninić-Todorović, J., Almaši, R., Balaž, J. 2000. *Leska*. Tehnosoft, Novi Sad.
- Magazin, N., Gvozdenović, D., Keserović, Z., Milić, B. 2010. Fruit quality of Granny Smith apples picked at different harvest times and treated with 1-MCP. *Fruits* 65(3): 191-197.

- Milatović, D., Nikolić, M., Miletić, N. 2011b. Trešnja i višnja. Naučno voćarsko društvo Srbije, Čačak.
- Milošević, T., Zornić, B., Glišić, I. 2008. A comparison of low-density plum plantings for differences in establishment and management costs, and in returns over the first three growing seasons - a mini-review. *Journal of Horticultural Science and Biotechnology* 83: 539-542.
- Nikolić, D., Rakonjac, V. 2007. Divergence of myrobalan (*Prunus cerasifera* Ehrh.) types on the territory of Serbia. *Genetika* 39(3): 333-342.
- Nikolić, D., Rakonjac, V., Milatović, D., Fotirić, M. 2010. Multivariate analysis of vineyard peach [*Prunus persica* (L.) Batsch.] germplasm collection. *Euphytica* 171(2): 227-234.
- Nikolić, M., Milivojević, J. 2010. Jagodaste voćke - tehnologija gajenja. Naučno voćarsko društvo Srbije, Čačak.
- Nikolić, M., Milivojević, J., Laposavić, A., Magazin, N. 2007. Perspektivne sorte jagodastih vrsta voćaka. Savetovanje „Perspektivne sorte i podloge voćaka“, Zbornik radova 47: 39-49.
- Nikolić, M., Tanović, B. 2012. *Rubus* and *Ribes* industry in Serbia as a production model for developing countries. *Acta Hort.* 946: 405-412.
- Ognjanov, V., Ogašanović, D., Milatović, D., Paunović, G., Milinković, V., Radičević, S. 2007. Perspektivne sorte i podloge koštičavih vrsta voćaka. Zbornik radova sa savetovanja o perspektivnim sortama i podlogama voćaka, Čačak 15-33.
- Republički zavod za statistiku Srbije 2012. Baza podataka statistike poljoprivrede. <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=139>.
- Strik, B.C., Clark, J.R., Finn, Ch.E., Bañados, P.M. 2008. Worldwide production of blackberries. *Acta Hort.* 777: 209-217.
- WAPA, 2012. <http://www.wapa-association.org>.
- Пољопривреда у Републици Србији, Републички Завод за статистику, Београд, 2013.